

SRBIJA I BUGARSKA

**Bilateralni odnosi i otvorena pitanja između Srbije i Bugarske u
kontekstu pristupanja Srbije EU**

Centar za primenjene evropske studije – CPES

Beograd, 2017

Projekat: *Ka strategiji spoljne politike Srbije: Odnosi sa susedima*

Bilateralni odnosi i otvorena pitanja između Srbije i Bugarske u kontekstu pristupanja Srbije EU

Autor:

Milan Igrutinovic

Izdavač:

Centar za primenjene evropske studije - CPES

Njegoševa 31v, 11000 Beograd

office@cpes.org.rs

www.cpes.org.rs

Za izdavača:

Jasna Filipović, direktorka

Beograd, 2017

Bilateralni odnosi i otvorena pitanja između Srbije i Bugarske u kontekstu pristupanja Srbije EU

Uvod

U promatranju bilateralnih odnosa Srbije sa susedima Bugarska zauzima mesto jednog od tri „stara suseda“, dakle zemlje sa kojima je postojala granica i diplomatski odnosi i pre raspada SFRJ. Zapravo, diplomatski odnosi sa Bugarskom sežu najdalje u prošlost, i nekoliko meseci su stariji od formalno uspostavljenih odnosa sa Rumunijom, tako da sa pravom možemo reći da je Bugarska „najstariji“ sused Srbije, mereno ovim merilom.

Pored sličnog položaja naspram Osmanskog carstva i zajedničkog nasleđa sticanja nezavisnosti od njega, dve zemlje su četiri puta ratovala u periodu od 60 godina (1885-1944), menjajući pri tom granicu, savezništva i spoljno-političke orijentacije. No, u periodu koji nas najviše zanima a to je sadašnjica, možemo reći da su odnosi dovoljno stabilni i srdačni, da otvaraju prostor za veću saradnju i da se određena otvorena pitanja rešavaju na razuman i zadovoljavajući način.

U daljem tekstu ćemo izložiti kratak istorijat odnosa do 5. oktobra 2000, tj. do kraja perioda koji je, u poslednjoj fazi, obeležen krahom Jugoslavije i međunarodnom izolacijom zemlje, da bismo potom više pažnje posvetili odnosima nakon 2000. sa posebnim osvrtom na neke istaknutije teme na bilateralnom planu.

* * *

Diplomatski kontakti Srbije i Bugarske započeti su nakon Berlinskog kongresa iz jula 1878. na kojem je tada Kneževina Srbija stekla međunarodno priznanje svog suvereniteta i nezavisnosti. Kneževina Bugarska je nastala kao rezultat Rusko-turskog rata 1877-78. ali je ostala pod vazalnim odnosom prema Osmanskom carstvu. Nakon uspostavljanja diplomatskih odnosa u januaru 1879, u julu iste godine knez Milan je imenovao svog prvog diplomatskog agenta i generalnog konzula u Sofiji, a ađutant bugarskog kneza Aleksandra Batenberga je poslat u Niš. Prisni lični odnosi dva vladara brzo su poremećeni državnim ambicijama, pa je prvi kratkotrajni rat izbio u novembru 1885. neuspešnim napadom Srbije, njenim povlačenjem i mirom po principu status quo ante.

Period međusobnog takmičenja za definisanje kulturnog i političkog profila hrišćana u predelima evropskog dela Osmanskog carstva, posebno u Makedoniji, obeležio je bilateralne odnose sve do početka druge decenije 20. veka. Dve zemlje, u multilateralnom Balkanskom savezu zajedno sa Grčkom i Crnom Gorom napadaju Osmansko carstvo 8. oktobra 1912. i pre kraja te godine ostvaruju pobedu koja je toj zemlji ostavila samo manji deo kopna oko Istanbula, dok su sile pobednice podelile njene prethodne posede na Balkanu. Linije podele su izazvale sukob među saveznicama, sukob u kojem se Bugarska našla sama protiv ostalih, započevši napad u Makedoniji 29. juna 1913. U julu su protiv Bugarske u rat ušle i Rumunija i Osmansko carstvo, te je Bugarska doživela poraz, obeležen ugovorom u Bukureštu u avgustu. Početak Prvog svetskog rata Bugarska je dočekala proglašenjem neutralnosti, no, nakon dugotrajnih diplomatskih aktivnosti 14. oktobra 1915. ona se priključila

Centralnim silama, i napala Srbiju. Brze pobede Antante i Srbije na Solunskom frontu tokom septembra 1918. izbacile su Bugarsku iz rata, kao prvu zemlju iz saveza Centralnih sila.

Formiranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1. decembra 1918. i potpisivanje mirovnog ugovora sa Bugarskom u Neiju krajem 1919. stvorili su osnovu za nove odnose, u kojima Srbija više nije bila njihov subjekt, već je to bila Jugoslavija, uz korekciju granice prema Bugarskoj u svoju korist neposredno nakon rata. Nestabilni i loši odnosi su karakterisali period do Drugog svetskog rata, kada je Bugarska, od 19. aprila 1941. nakon sloma Kraljevine Jugoslavije okupirala njena područja prema ranijem dogovoru sa silama Osovine. Pod sovjetskim vojnim pritiskom Bugarska je promenila svoju poziciju 8. septembra 1944, smenjene su bugarske vlasti a Bugarska radnička partija je postala rukovodeća snaga u društvu. S pobedom partizanskih snaga u Jugoslaviji pod vođstvom Komunističke partije Jugoslavije u Jugoslaviji, obe su zemlje tokom 1945. otpočele proces izgradnje komunističkih vlasti, a diplomatski odnosi su obnovljeni 8. maja 1945. Nakon kratkotrajnih epizoda sa idejom balkanske federacije, oni su ostali sledećih decenija obeleženi logikom blokovske podele i nesvrstanom pozicijom Jugoslavije. Brzi kolaps komunističkog poretka u Bugarskoj s kraja 1980-ih, i sličan proces dopunjen raspadom i ratom u Jugoslaviji 1990-ih su otvorili novu eru u odnosima.

Savezna republika Jugoslavija, sastavljena formalno 27. aprila 1992. od Republike Srbije i Republike Crne Gore je svoj život započeta u praktičnoj a potom i formalnoj međunarodnoj izolaciji, vezanoj za rat u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Bugarska je pratila sankcije UN prema SRJ a istovremeno se javno deklarirala da neće učestvovati u sukobima na teritoriji bivše SFRJ. Bugarska je više puta isticala visoku štetu koju je trpela zbog sankcija prema Srbiji, i u raznim verzijama ona je vrednovana između 6 i 10 milijardi dolara. Vredno je napomenuti da novi savezni premijer Milan Panić svoj prvi međunarodni angažman imao u posetama Rumuniji, Bugarskoj i Makedoniji početkom avgusta 1992. Različiti putevi dve zemlje s početka 1990-ih se mogu videti u dva dana u decembru 1995. Pariski mirovni ugovor kojim je završen rat na području BiH i Hrvatske je potpisan 14. decembra, dok je dva dana kasnije Bugarska podnela molbu za članstvo u Evropskoj uniji.

Bugarski premijer Žan Videnov (iz Bugarske socijalističke partije) je posetio Beograd 12. februara 1996, želeći da podstakne jaču bilateralnu saradnju ali i da inicira sazivanje konferencije ministara spoljnih poslova balkanskih zemalja. Značaj dobrih odnosa je potvrđen i imenovanjem Filipa Išpekova, savetnika za spoljnu politiku Žana Videnova za novog ambasadora u SRJ, od aprila 1996. Inicijativa Videnova je dobila iskaz u Sofijskoj deklaraciji ministara spoljnih poslova balkanskih zemalja, od 7. jula 1996. i posvećenosti stabilnosti, bezbednosti i saradnji u regionu. Juna 1997. potpisan je sporazum o carinskoj saradnji, izvršena je prva poseta delegacije Bugarske armije Vojsci Jugoslavije i usvojena je Solunska deklaracija o dobrosusedskim odnosima i saradnji na Balkanu.

Eskalacija političkog sukoba između srpskih vlasti i kosovskih Albanaca vodila je prvo u sporadične oružane okršaje a od početka 1998. u sve otvoreniji nasilni sukob. Bugarska ministarska spoljnih poslova Nadežda Mihajlova je tokom posete predsedniku SRJ Slobodanu Miloševiću i ministru spoljnih poslova Živadinu Jovanoviću 28. marta 1998. ukazala na potrebu dijaloga dve strane i ponudila posredovanje više balkanskih zemalja u tome. Jovanović je odbio mogućnost bilo čijeg posredovanja i istakao da takvo zalaganje predstavlja direktnu ili indirektnu podršku pobunjenim snagama. Nova runda sankcija od strane pre svega SAD i EU je otpočeta od leta 1998. a i Bugarska se pridružila zamrzavanju imovine SRJ i Srbije na svojoj teritoriji od 8. juna. Tokom pregovora u Parizu između delegacija SRJ i kosovskih Albanaca, predsednici balkanskih država su apelovali na Slobodana Miloševića da prihvati ponuđene sporazume, a s početkom bombardovanja 24. marta predsednik Petar Stojanov je izjavio da „Bugarska nema druge opcije osim evroatlantske solidarnosti“

Razvoj odnosa nakon 5. oktobra 2000.

Petooktobarske promene Bugarska je dočekala sa olakšanjem. Ministarka inostranih poslova Mihajlova je u prvu posetu Beogradu doputovala 23. oktobra kada je ocenila da je tekućim promenama u SRJ nastajao nov period na Balkanu. Mesec dana kasnije ona je bila u novoj poseti, gde se susrela i sa patrijarhom Pavlom. Novi predsednik SRJ Vojislav Koštunica se sreo sa bugarskim predsednikom Stojanovim u Nišu, 20. novembra 2000. Oba državnika su se saglasila o potrebi unapređivanja odnosa na svim poljima, te dalje relaksacije odnosa u regionu. U bilateralnim odnosima tada je postalo aktuelno pitanje mogućeg uvođenja viza od strane Sofije prema jugoslovenskim državljanima, s obzirom na nove bugarske obaveze prema Šengenskom viznom režimu. Tokom posete ministra spoljnih poslova SRJ Gorana Svilanovića Sofiji krajem januara 2001. potpisan je Sporazum o readmisiji kojim je sačuvan bezvizni režim za građane Jugoslavije. Pored toga potpisan je i sporazum o infrastrukturnoj saradnji pri izgradnji auto-puta Niš-Sofija. Važnost saobraćaja u prvom periodu normalizacije odnosa nakon 5. oktobra potvrđena je i na zasedanju Jugoslovensko-bugarske komisije za ekonomsku saradnju 22-24. aprila 2001. u Beogradu. Komisije su predvodili ministri saobraćaja (Zoran Šami i Antoni Slavinski) a potpisani su Protokol o saradnji i Sporazum o vazдушnom i pomorskom saobraćaju. Tadašnji savezni ministar odbrane Slobodan Krapović je početkom marta 2001. posetio Sofiju gde je primljen od svog bugarskog kolege Bojka Nojeva.¹

Sredinom 2001. na vlast u Bugarskoj dolazi Nacionalni pokret za stabilnost i progres, pod rukovodstvom Simeona Saksokoburggotskog, nekada maloletnog i poslednjeg cara Bugarske 1943-46. Novi ministar spoljnih poslova Solomon Pasi posetio je Beograd 26. novembra 2001. u uzvratnoj poseti, pri čemu je potpisan Sporazum o kulturnoj saradnji. Pasi se susreo i sa predsednikom Koštunicom, a javno je zagovarao stvaranje nove komunikacione strukture na Balkanu kako je to u Evropi urađeno nakon Drugog svetskog rata s Maršalovim planom. Podstrek prekograničnom povezivanju dat je 26. oktobra 2002. kada su gradonačelnici Niša, Sofije i Skoplja potpisali Sporazum o stvaranju prvog evroregiona na Balkanu, uz deklaraciju o saradnji univerziteta iz ta tri grada. Proces relaksacije ekonomske razmene dodatno je učvršćen januara 2003. kada je, 15. januara usaglašen tekst Sporazuma o slobodnoj trgovini između SRJ i Bugarske, dok je dva dana kasnije Bugarska formalno ukinula preostale ekonomske sankcije koje je ranije uvodila paralelno sa EU, čime su samo Slobodan Milošević, Milan Milutinović i s njima povezana s lica ostali kao subjekti sankcija.

Predsednici srpske i bugarske vlade Koštunica i Stanišev su se 19. decembra 2005. susreli u Dragomanu kako bi otvorili modernizovanu (elektrifikovanu) deonicu pruge Dragoman-Dimitrovgrad. Poseta je trebalo da pokaže da Srbija (i Crna Gora) i Bugarska „na ovaj način stvaraju evropsku granicu, otvorenu i transparentnu u pravom smislu te reči“, i da „dve zemlje sada dele i zajedničku evropsku budućnost“.²

Nakon jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova 17. februara 2008. usledio je niz priznanja tog čina od strane većine susednih država. Hrvatska, Mađarska i Bugarska su praktično simultano napravile taj korak, 19. i 20. marta iste godine. Vlada Republike Srbije je reagovala u skladu sa široko usvojenim akcionim planom, povlačenjem ambasadora iz tih zemalja u zemlju na

¹ Aleksandar Fatić, „Odnosi Srbije i Crne Gore sa Bugarskom i Rumunijom“, *Međunarodni problemi*, Br. 2, 2003, str. 234.

² „SCG i Bugarska dele zajedničku evropsku budućnost“, Vlada Republike Srbije, 19. decembar 2005, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?pf=1&id=42047&url=%2Fvesti%2Fvest.php%3Fpf%3D1%26id%3D42047>

konsultacije, upućivanjem protesnih nota, a ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić je isticao da je ta odluka predstavljala korak unazad u odnosima tih zemalja sa Srbijom. Jeremić je takođe izjavio da „zemlje koje su odlučile da nanese udarac svom susedu, ne mogu računati na iste odnose. Ne postoji zemlja na svetu koja bi pristala na to da ima iste odnose“. Sa druge strane, bugarski predsednik vlade Sergej Stanišev je izjavio da je „interes Bugarske da postoje potpune garancije da će se očuvati mir i stabilnost u regionu, da su najjače garancije za to dalje međunarodno angažovanje“ KFOR-a i UNMIK-a i očekivane misije EU. Ministar spoljnih poslova Ivajlo Kalfin je izjavio da je „Kosovo jedinstven slučaj i da bi neuspeh u nalaženju rešenja predstavljao rizik za stvaranje novog sukoba poput onog na Bliskom istoku“.³

Pogoršanje odnosa je počelo da se koriguje nakon pobede koalicije oko DS u proleće 2008. i novog izbora Borisa Tadića za predsednika države. Bugarski premijer Bojko Borisov je sa potpredsednikom vlade Cvetanom Cvetanovom i ministrom ekonomije Trajčom Trajkovim 26. aprila 2010. posetio Beograd. Obavestio je srpskog premijera Mirka Cvetkovića o razvoju projekta atomske elektrane Belene, projekat koji se dugo godina razmatrao u saradnji sa Rusijom, otvorivši u širem smislu pitanje energetike i mogućnosti saradnje dve zemlje.⁴

U sklopu jačanja svojih težnji za priključenjem EU i posebno za prikazivanjem sebe kao bezbednosno pouzdanog partnera, Srbija je učestvovala u dve vojne vežbe na bugarskom vojnom poligonu Šabla, 2010. i 2011. godine. U vežbi su učestvovali jedinice protiv-vazduhoplovnih snaga Vojske Srbije i snage bugarske armije i granične policije. Vežbi održanoj u avgustu 2011. prisustvovali su predsednik Tadić i bugarski premijer Bojko Borisov, koji su ocenili da je vežba „dokaz bliskih odnosa srpske i bugarske vojske“. Tadić je čestitao Borisovu uspehe ostvarene kroz članstva u NATO-u i EU, smatrajući da je iskustvo Bugarske poučno i za Srbiju. Borisov je obećao pomoć Bugarske u procesu pridruživanja Srbije EU, i istakao značaj razvoja infrastrukturnih projekata, posebno pominjući auto-put Sofija - Niš.⁵ Potvrdu dobrih odnosa dao je i predsednik vlade Mirko Cvetković u intervjuu *Bugarskom nacionalnom radiju* 19. februara 2011. kada je rekao da su odnosi dve zemlje „odlični“, da „postoji potencijal za razvoj i u budućnosti“, te da su „Bugari u Srbiji veza Beograda i Sofije“.⁶ **Sa ove distance možemo oceniti da su u nizu susreta na najvišem nivou od proleća 2010. do početka 2011. odnosi dve zemlje popravljeni i podignuti sa niskog nivoa na kom su bili nakon bugarskog priznavanja nezavisnosti Kosova u martu 2008. Od tada do danas oni zadržavaju liniju relativno stabilnog rasta.**

Na sastanku ministara spoljnih poslova Ivana Mrkića i Kristijana Vigenjina 23. januara 2014. u Sofiji svečano je obeležena 135. godišnjica uspostavljanja diplomatskih odnosa. Sastanak je iskorišćen za javno potvrđivanje dobrosusedskih odnosa, zajedničke posvećenosti demokratiji, vladavini prava i ljudskim pravima, i za davanje zajedničke izjave. U njoj je naglašena želja za dalje jačanje bilateralnih odnosa, održavanje tempa poseta na visokom nivou, posvećenost procesu evropskih integracija, jačanje projekata prekogranične saradnje. Takođe je istaknuta i želja za uspostavljanjem Saveta za

³ „Bugarska danas priznala Kosovo“, *B92*, 20. mart 2008, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=03&dd=20&nav_id=290062

⁴ „Premierът Bojko Borisov e na oficialno posezhenie v Sърбия“, *BNR*, 26. april 2010, <http://bnr.bg/post/100025114/premieryt-boiko-borisov-e-na-oficialno-poseshtenie-v-syrbija><http://bnr.bg/post/100025114/premieryt-boiko-borisov-e-na-oficialno-poseshtenie-v-syrbija>

⁵ "Borisov, Tadic Cordially Excited by Bulgarian-Serbian Military Drills", *Novinite*, August 26, 2011, <http://www.novinite.com/articles/131537/Borisov,+Tadic+Cordially+Excited+by+Bulgarian-Serbian+Military+Drills>

⁶ „Odnosi Srbije i Bugarske odlični, Vlada Republike Srbije“, 19. februar 2011, <https://srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=148218>

saradnju na visokom nivou i za potpisivanje ugovora o prijateljstvu, saradnji i dobrosusedskim odnosima.⁷ Ubrzo posle toga u Dimitrovgradu su se sreli premijeri Ivica Dačić i Plamen Orešarski, kako bi dali podstrek srpsko-bugarskom poslovnom forumu za razvoj grada, ali i kako bi zajedno otkrili spomen-bistu Vasilu Levskom u centru grada. Orešarski je posetio i Nacionalni savet Bugara i dimitrovgradsku gimnaziju.⁸

Slika 1: premijeri Orešarski i Dačić otkrivaju bistu Vasila Levskog, Dimitrovgrad, 19. februar 2014.⁹

Vigenjin je u uzvratnoj poseti Beogradu početkom jula razgovarao sa Ivicom Dačićem, koji je nakon martovskih izbora preuzeo funkciju ministra spoljnih poslova. U razgovoru je dominirala tema Južnog toka, o kojem će reći više biti kasnije. Ubrzo nakon ove posete usledili su i izbori u Bugarskoj, nakon čega je BSP predala vlast GERB-u Bojka Borisova. Novi bugarski ministar spoljnih poslova Daniel Mitov je 13. marta 2015. posetio Beograd, potvrđujući visok nivo odnosa i ponovo dajući značaj infrastrukturnim projektima. Dotičući se pitanja nacionalnih manjina, Dačić je rekao da „u

⁷ „Zajednička izjava ministra spoljnih poslova Republike Srbije Ivana Mrkića i ministra inostranih poslova Republike Bugarske Kristiana Vigenina povodom 135-godišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa Srbije i Bugarske“, MSP, 23. januar 2014, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/12083--135-?lang=cyr>

⁸ „Otkrivena bista vasila Levskog u Dimitrovgradu“, 19. februar 2014, *Južne vesti*, <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Otkrivena-bista-Vasila-Levskog-u-Dimitrovgradu.sr.html>

⁹ Isto.

prijateljskom duhu treba da rešavamo sve probleme i omogućimo bolji položaj nacionalnih manjina“, s čim se Mitov složio i u tom smislu zahvalio srpskoj vladi.¹⁰

U Krajovi su se 24. aprila 2015. susreli premijeri Rumunije, Bugarske i Srbije (Viktor Ponta, Bojko Borisov i Aleksandar Vučić), otvorivši tako trilateralnu platformu saradnje. Inspiracija Krajovskoj grupi je nađena u Višegradskoj grupi, i to su sva tri učesnika istakla. Premijer Vučić je sastanak ocenio kao početak zajedničkog nastupa tri zemlje po svim važnim političkim i ekonomskim pitanjima. Premijer Ponta je istakao da je grupa otvorena i za druge zemlje i da su na sastanku dati temelji bolje saradnje i promovisanja ekonomskih, političkih i socijalnih interesa tri zemlje. Infrastrukturni projekti su bili glavna praktična tema sastanka. Ponta je istakao da je energetika najvažnije sredstvo razvoja, da Bugarska, Srbija i Rumunija treba da ubrzaju rad na projektima iz te oblasti kako bi se uhvatio priključak sa evropskim i svetskim tržištima uz siguran pristup energiji po konkurentskim cenama. Premijer Borisov je istakao da želi da vidi auto-put Bukurešt-Sofija-Beograd „što pre“, kao i brze pruge koje vode ka Turskoj. Takođe je istakao da je „Srbija Bugarskoj najbolji komšija“ i da će joj pomoći na putu evropskih integracija. Premijer Vučić je najavio projekat auto-puta Beograd-Vršac-Vatin-Temišvar i brži rad na auto-putu Niš-Sofija. Pored ovoga bilo je razgovora o digitalnoj agendi, Strategiji EU za Dunavski region i o unutrašnjim poslovima (sve važnije pitanje dolaska migranata na Balkan).¹¹ Sledeći sastanak grupe je organizovan u Sofiji 24. oktobra 2015. i njime je dominiralo pitanje migrantske krize, uz povezanu kontrolu granica i reakciju ključnih država EU na taj problem. Tri zemlje su itsakle spremnost da slede zajedničku politiku EU po tom pitanju, uključujući i mogućnost zatvaranja granica. Na njemu je premijer Vučić izneo stav Srbije da želi da temeljniju institucionalizaciju **Krajovske grupe** kao mehanizma saradnje i susreta na vrhu.¹² Međutim, u poslednjih 18 meseci od tog sastanka nije bilo vidljive aktivnosti u ovom formatu. U sve tri zemlje su održavani parlamentarni izbori, u Bugarskoj i Srbiji i predsednički i moguće je da se čeka stabilizacija vlasti kako bi se nastavila aktivnost unutar grupe.

* * *

Od političkih promena u Srbiji 2000. otvorila se i mogućnost za razvoj **prekogranične saradnje** dve zemlje na nivou graničnih regija. Ključni korak u tom smeru je učinjen krajem oktobra 2002. u Skoplju, kada su gradonačelnici Niša, Sofije i Skoplja potpisali sporazum o stvaranju prvog evroregiona na Balkanu, radi lakšeg ostvarivanja prekogranične saradnje. Glavni okvir za takvu vrstu saradnje nađen je kroz **IPA (Instrument for Pre-Accession Assistance - Instrument za pretpristupnu pomoć) podsticaje za prekograničnu saradnju (CBC – Cross-border Cooperation)**. Prekogranični IPA program saradnje između Srbije i Bugarske započeo je marta 2006. na sastanku zajedničke komisije u Sofiji radi razmatranja priprema projekta. U junu je održan prvi sastanak programskog komiteta za IPA prekograničnu saradnju koji je započeo rad na pripremi dokumenata za IPA okvir podrške za period 2007-2013. Do oktobra 2007. na nizu sastanaka izvršena je administrativna priprema, kontakt i obuka

¹⁰ „Ministri Dačić i Mitov razgovarali o bilateralnim odnosima i zajedničkim projektima Srbije i Bugarske“, MSP, 13. mart 2015, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/component/content/article/14951-2015-03-13-11-38-36?lang=cyr>

¹¹ „Krajovska grupa - temelj bolje saradnje tri zemlje“, RTS, 24. april 2015, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/1899080/krajovska-grupa--temelj-bolje-saradnje-tri-zemlje.html>

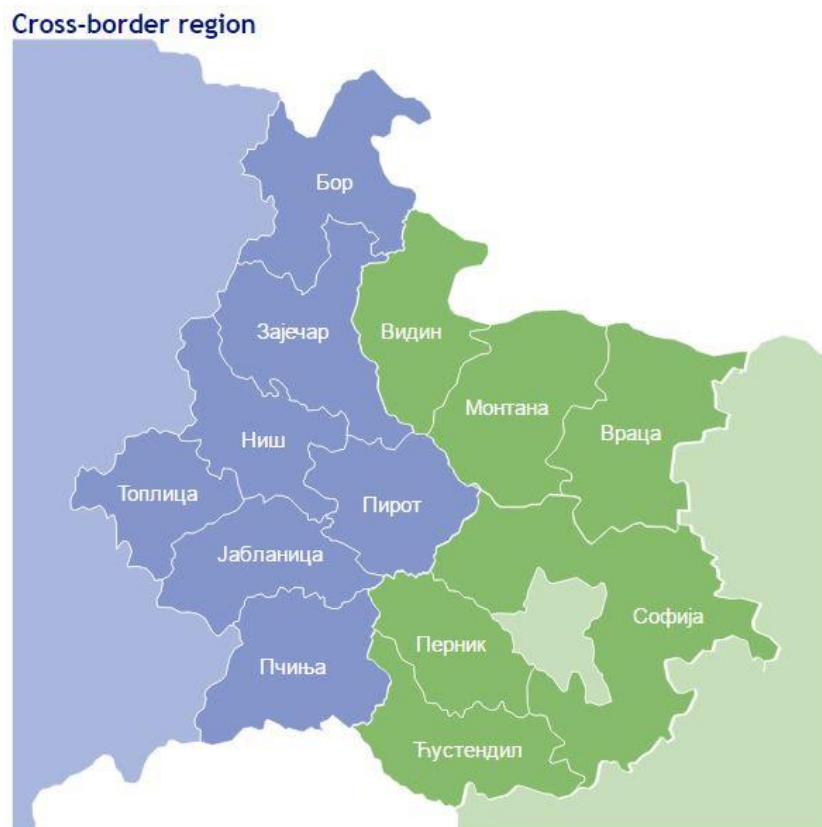
¹² „Vučić: Srbija želi temeljniju institucionalizaciju Krajovske grupe“, Blic, 24. oktobar 2015, <http://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-srbija-zeli-temeljnu-institucionalizaciju-krajovske-grupe/sp58j34>

lokalnih administracija. Oko 21% teritorije Srbije (u 6 okruga/36 opština) i 18% teritorije Bugarske (u 6 okruga) uz zajedničku granicu je obuhvaćeno ovim projektom. Osnovni željeni ciljevi podržavanja prekogranične saradnje su razvoj socio-ekonomskih aktivnosti u graničnim regijama, zajednički odgovori na ekološke, zdravstvene i izazove organizovanog kriminala, jačanje administrativne saradnje i bezbednosti granice.¹³

Počeci programa prekogranične saradnje su koincidirali sa početkom bugarskog članstva u EU 2007, što je donelo i stroži vizni režim prema građanima Srbije. U kontekstu bilateralnih odnosa to je posebno pogodilo stanovništvo u blizini granice. Taj problem je trajao do 1. januara 2010. budući da je krajem novembra 2009. Evropski savet odlučio da ukine vizni režim za ulazak građana Srbije, Makedonije i Crne Gore u EU.

Za period saradnje od 2014. do 2020. u program saradnje uključena su još dva okruga – Toplički sa srpske i Vraca sa bugarske strane. Fokus saradnje je na tri tematska prioriteta: podsticanje turizma i kulturne i nacionalne baštine; ulaganje u obrazovanje i obučavanje mladih; zaštita životne sredine i promovisanje prilagođavanja klimatskim promenama, sprečavanje rizika i upravljanje rizikom. Odobreni budžet iz EU sredstava je 29 miliona evra.¹⁴

Slika 2: Oblasti Srbije i Bugarske u sklopu projekta prekogranične saradnje¹⁵

* * *

¹³ Bulgaria-Serbia IPA Cross-border Programme, December 2007, p. 9.

¹⁴ Sažetak IPA programa prekogranične saradnje Bugarska - Srbija 2014-2020.

¹⁵ Slika sa: <http://www.ipacbc-bgrs.eu/projects-funded>

Prema dostupnim podacima, u jesen 2003. je posle devet godina aktiviran rad Mešovite komisije za obnavljanje, obeležavanje i održavanje državne granice između Srbije i Crne Gore i Republike Bugarske. Završno zasedanje ove Komisije je održano 25. oktobra a 12. novembra je potpisana Konvencija o obnavljanju, obeležavanju i održavanju granične linije između vlada dve zemlje.¹⁶

Pitanje granice postoji samo na nivou tehničkog održavanja, obnavljanja ili otvaranja novih graničnih prelaza. Tako su u junu 2007. u Kusjaku dva predsednika (Boris Tadić i Georgi Prvanov) potpisala dva sporazuma o otvaranju dva nova granična prelaza - Novo Korito - Salaš (opština Knjaževac i Vidinska oblast), te Petačinci – Bankja (opština Babušnica).¹⁷ No, osnovni projekat je finiširan tek 2009, potom je pretrpeo izmene da bi ozbiljniji građevinski radovi bili otpočeti tek 2014. godine.¹⁸ Ovi sporazumi su potpisani na margini trojnog samita Tadića, Georgija Prvanova i rumunskog predsednika Trajana Baseskua, uz koji je organizovana i vojna vežba tri armije „Dunavski štit 2007“, i to pod praktičnim pokroviteljstvom NATO-a, na rumunsko-bugarsku inicijativu kojoj se Srbija priključila.¹⁹

Granični prelaz Petačinci nam je zanimljiviji zbog novog izazova migrantske krize i potrebe snažnijeg obezbeđivanja državne granice. U njegovoj blizini nalazi se bivša vojna granična karaula istog imena u blizini prelaza, koju je Vojska Srbije napustila 2007. godine kada je kontrolu državne granice od nje preuzelo Ministarstvo unutrašnjih poslova. MUP je ubrzo procenio da ovaj objekat (nekoliko trošnih prizemnih zgrada) nije potreban za taj posao i on je ostao napušten sve do leta 2016. kada se u njega smešta mešovita patrola Zajedničkih snaga vojske i policije. **On se sada koristi kao postaja za mešovite patrole koje nadziru granicu u želji da spreče ilegalne prelaske granice pre svega krijumčara ljudi i raznih grupa izbeglica i migranata, a u sklopu šireg pokušaja da se zatvori tzv. balkanska ruta kao jedan od dva glavna pravca za masovniji priliv migranata u EU.** Od jeseni 2016. je primetan rast broja migranata koji pokušavaju da pređu srpsko-bugarsku granicu, uglavnom oko Dimitrovgrada i Negotina. Do septembra te godine oko 7500 ljudi je otkriveno i zaustavljeno na granicama prema Makedoniji i Bugarskoj, a bugarska policija je u prva dva meseca 2017. zaustavila oko 1200 ljudi.²⁰ **Od sredine januara 2017. sa srpskom policijom i vojskom patroliraju i policajci iz Austrije, dok Bugarska aktivno saraduje sa Evropskom službom za granicu i obalsku stražu (bivši Frontex), na granici prema Srbiji ali najviše na granici prema Turskoj koja je u ovom smislu praktično prva „na udaru“.**

Ekonomska saradnja, s osvrtom na energetiku

U ekonomskim odnosima dve zemlje dominira izvoz i uvoz roba, dok su viši oblici saradnje nešto slabije zastupljeni. Obim spoljne trgovine je varirao u periodu 2008 – 2016. ali se može reći da se kreće u granicama od 550 do 620 miliona evra, što Bugarsku, kao spoljno-trgovinskog partnera drži

¹⁶ Ministarstvo spoljnih poslova, Međunarodni bilateralni ugovori: Bugarska, R.Br. 79, str. 9.

¹⁷ Ministarstvo spoljnih poslova, Međunarodni bilateralni ugovori: Bugarska, R.Br. 89-90, str. 10.

¹⁸ „Gradi se novi granični prelaz sa Bugarskom“, RTV, 19. jul 2014, http://www.rtv.rs/sr_ci/drustvo/gradi-se-novi-granicni-prelaz-sa-bugarskom_503990.html

¹⁹ „Završen centralni deo trilateralne vojne vežbe „Dunavska straža 2007.““, Vlada Republike Srbije, 27. jun 2007, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=69730>

²⁰ „A huge number of migrants leave Bulgaria“, Bordermonitoring Bulgaria, 23 March 2017, <http://bulgaria.bordermonitoring.eu/2017/03/23/a-huge-number-of-migrants-leave-bulgaria/>

na 11-16. mestu u spoljnoj trgovini Srbije, u zavisnosti od godine. Detaljniji pregled se može videti na slici 3:

Slika 3: Robna razmena između Srbije i Bugarske, 2008-2016²¹

Kretanje robne razmene u periodu 2008 – 2016.

mil.evra

u

	Izvoz	Indeks	Uvoz	Indeks	Ukupno	Saldo	% pokrivenosti uvoza izvozom
2008.	168,9	106,1	626,5	144,6	795,4	-457,6	27,0
2009.	141,0	83,5	282,4	45,1	423,4	-141,4	49,9
2010.	182,6	129,5	439,1	155,5	621,7	-256,5	41,6
2011.	232,9	127,2	343,1	78,4	576,0	-110,2	67,9
2012.	223,5	97,1	389,7	113,7	613,2	-166,2	57,4
2013.	252,3	112,9	330,5	84,8	582,8	-78,2	76,3
2014.	287,8	114,0	308,9	93,4	596,7	-21,1	93,2
2015.	343,2	119,2	301,5	97,6	562,4	41,7	113,8
2016/6	177,0	106,7	148,4	103,0	283,7	28,6	119,3

Izvor: Republički zavoda za statistiku

Novi podsticaj jačanju komercijalne saradnje je dat u novembru 2013. kada je osnovana Bugarsko-srpska privredna komora, kofinansirana iz IPA projekta prekogranične saradnje. Glavnu ulogu u toj komori su dobile lokalne komore Niša, Zaječara, Leskovca, Vidina, kao i Privredna komora Bugarske i Bugarski ekonomski forum. Kao opšti ciljevi nove komore zadati su opšte unapređenje odnosa, pružanje usluga zainteresovanim privrednicima i jačanje kapaciteta za zajedničko planiranje i razvoj.²²

Tešnja saradnja Bugarske i Srbije na polju energetike se razvila posredno, vezano za projekat gasovoda Južni tok. Italijanska kompanija Eni i ruska kompanija Gazprom su juna 2007. potpisale memorandum o razumevanju zarad izgradnje gasovoda Južni tok od juga Rusije (Novorosijsk), dnog Crnog Mora, pa potom kroz Bugarsku i sa vezom ka Italiji, ukupnog kapaciteta 63 milijarde kubnih metara. Preliminarni sporazum između Rusije i Bugarske je dogovoren u januaru 2008. a ratifikovan u

²¹ Privredna komora Srbije, Međunarodna ekonomska saradnja, Bugarska, - <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=37&p=1&pp=0&>

²² Projekti unapređenja prekogranične saradnje, PKS, 5. decembar 2013, <http://www.pks.rs/Vesti.aspx?IDVestiDogadjaji=9984>

skupštini juna iste godine. Nešto pre toga, Gazprom i Srbijagas su započeli izradu studije o izgradnji gasovoda između Srbije i Bugarske, a paralelno sa formalnim angažovanjem Bugarske u januaru 2008. je potpisan sporazum Rusije i Srbije da severni krak Južnog toka prođe iz Bugarske kroz Srbiju, uz izgradnju gasnog skladišta kod Banatskog Dvora. Taj krak je potom trebalo da nastavi trasu ka Mađarskoj. U slučaju Srbije projekat Južnog toka je neraskidivo vezan sa privatizacijom NIS-a i prodajom većinskog udela Gazpromnjeftu, te pravima na eksploataciju nafte i gasa u Srbiji, mada nije postao ugovorna obaveza ruske strane. Model izgradnje gasovoda je bio sličan u Srbiji i Bugarskoj, u smislu da je pravljeno partnerstvo sa domaćim gasnim kompanijama (Srbijagas i Bulgargaz). U Srbiji je srpsko-rusko preduzeće JugoRosGas sredinom 1990-ih izgradilo krak gasovoda od Batočine do Niša, završavajući tako postojeću gasnu infrastrukturu koja u zemlju ulazi iz Mađarske i grana se u dva kraka, jedan prema BiH (do Sarajeva i Zenice) a drugi prema Nišu. No, ti krakovi gasovoda su namenjeni lokalnom tržištu (pre svega za gradske toplane) i nemaju osnova da budu interkonektori koji imaju kapacitet da vrše tranzit gasa za treće kupce u bilo kom značajnom obimu.²³

Od kraja 2008. javila su se dva problema u realizaciji. Prvi efekti tzv. svetske ekonomske krize koja je inicirana krahom banke Liman Braders 15. septembra 2008. su ubrzo počeli da se prelivaju ka Evropi, započinjući višegodišnji period pada ekonomske aktivnosti, rasta nezaposlenosti i fiskalnih problema. U takvim novim okolnostima novac za investiranje (između ostalog i za gasnu infrastrukturu ranga koji je Južni tok predviđao, a koja je porasla od 1,3 do oko 2 milijarde evra u slučaju Srbije) postao je teže dostupan. Drugi problem je gasna kriza između Rusije i Ukrajine, nakon neuspešnih pregovora oko modaliteta plaćanja ukrajinskog duga za gas, prekidom snabdevanja sa ruske strane tokom januara 2009. i stvaranjem krize snabdevanja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi. Ta kriza je istakla nezavidan položaj ovih područja Evrope u smislu nepostojanja adekvatnog tržišta gasa koje bi, idealno, trebalo da ima više izvora snabdevanja i cenovnu konkurenciju. Sa tog stanovišta, projekat Južni tok nije bio potpuno adekvatan, pošto bi se novac dodatno uložio u vezu sa samo jednim postojećim snabdevačem.

Paralelno sa Južnim tokom, **Srbija i Bugarska su, pod utiskom gasne krize iz 2009. potpisale Memorandum o razumevanju za projekat gasne interkonekcije između Srbije i Bugarske, 14. decembra 2012. u Briselu.**²⁴ Početna očekivanja su bila da se taj interkonektor od Niša preko Dimitrovgrada do Sofije počne graditi sredinom 2013. i da bude završen do 2015, uz finansiranje i Evropske banke za obnovu i razvoj. Premijer Dačić je tada izneo očekivanja da će Srbija dobiti 62 miliona evra i da će biti obezbeđeno učešće srpskih preduzeća u tom poslu.²⁵ Međutim, po ovom memorandumu nije učinjeno mnogo, a projekti gasne infrastrukture su pretrpeli izmene usled sukoba u Ukrajini od februara 2014.

Ministri spoljnih poslova Dačić i Vigenjin su se susreli 3. jula 2014. u Beogradu a glavna tema razgovora je bila dalja realizacija projekta Juži tok. Pored zajedničke ocene da su odnosi dve zemlje „veoma dobri“ i „nikada na tako razvijenom nivou kao u poslednjih nekoliko godina“, dva ministra su razmatrala pitanje snabdevanja gasom u kontekstu sukoba u Ukrajini, prve runde sankcija EU prema Rusiji i perspektivi Južnog toka. Vigenjin je saopštio Dačiću da je Bugarska u „konstruktivnom dijalogu“ sa Evropskom komisijom oko tog projekta, očekujući u nekoliko sledećih nedelja razjašnjenje

²³ Aleksandar Kovacevic, *Towards a Balkan gas hub: the interplay between pipeline gas, LNG and renewable energy in South East Europe*, The Oxford Institute for Energy Studies, NG115, February 2017, p. 14.

²⁴ Ministarstvo spoljnih poslova, Međunarodni bilateralni ugovori: Bugarska, R.Br. 112, str. 13.

²⁵ „Potpisan ugovor o gasnom povezivanju Srbije i Bugarske - projekat vredan 200 miliona EUR“, *ekapija*, 16. decembar 2012, <http://www.ekapija.com/website/sr/page/667198/2012-nbsp-Potpisan-ugovor-o-gasnom-povezivanju-Srbije-i-Bugarske-Projekat-vredan-200-mil-EUR>

oko tog posla i nastavka radova na teritoriji Bugarske. Dačić je istakao da je za Srbiju Južni tok bio pitanje energetske bezbednosti a ne odnosa sa Rusijom, i istakao važnost čitavog posla za obe zemlje.²⁶ Međutim, problem za Bugarsku je bio pritisak od strane Evropske komisije i u junu pokrenuti postupak zbog narušavanja principa konkurencije pri javnim nabavkama u vezi Južnog toka. Formalno, projekat Južni tok je još u aprilu 2014. naišao na otpor u Evropskom parlamentu, koji je, uglavnom pod utiskom sukoba u Ukrajini izglasao neobavezujuću rezoluciju protiveći se tom projektu i tražeći druge načine obezbeđivanja gasnog snabdevanja za region. Posle druge runde sankcija EU prema Rusiji u julu 2014, i ruskih kontrasantacija u avgustu, odnosi su pali na veoma nizak nivo. **Rusija je otkazala projekat Južni tok u decembru 2014, pravdajući tu odluku sankcijama EU, i pravno-proceduralnim teškoćama na koje je Gazprom nailazio prethodnih meseci.**

Faktički prekid radova na projektu Južni tok je pojačao potrebu za razvojem gasne infrastrukture u regionu koja bi kompletirala gasno tržište u skladu sa principima Energetske zajednice. EU je kroz Energetsku zajednicu preuzela inicijativu u tom poslu. **Prvo je u februaru 2015. formirana Centralno i Jugo-istočna grupa za gasno povezivanje (CESEC)** pod okriljem Evropske komisije, kojoj su se ubrzo priključile i zemlje van EU, među kojima i Srbija. Na sastanku CESEC grupe na visokom nivou u Dubrovniku 10. jula 2015. potpisan je **memorandum o razumevanju uz akcioni plan koji sadrži šest prioriternih tačaka razvoja gasne infrastrukture**: -Trans-jadranski tok (TAP) koji treba u perspektivi da donosi gas iz Azerbejdžana i potencijalno drugih centralnoazijskih država; Interkonektor Grčka-Bugarska (IGB), koji treba da snabdeva Bugarsu gasom sa TAP-a i grčkog TNG terminala; **Interkonektor Bugarska-Srbija (IBS), ključna veza za diverzifikaciju i sigurnost snabdevanja Srbije gasom**; fazno ojačavanje bugarske gasne infrastrukture; fazno ojačanje rumunske gasne infrastrukture kako bi se omogućili dvosmerne veze sa Mađarskom, Ukrajinom, Moldavijom i Bugarskom; TNG terminal u Hrvatskoj; povezivanje tog terminala prema Mađarskoj. Pored šest glavnih postoje i tri dopunske tačke, a to su povezivanje rumunskih podmorskih nalazišta sa kopnom, interkonektor Hrvatska-Srbija i novi TNG terminal na severu Grčke.²⁷ Ovo je krucijalni okvir u kojem se odvija srpsko-bugarska saradnja na ovom polju, i osnova daljih razgovora, planova i izvora finansiranja. Po rečima srpskog ambasadora u Sofiji Vladimira Čurgusa od leta 2016. ministarstva energetike dve zemlje su u stalnom kontaktu i saglasju o zajedničkoj potrebi izgradnje gasnog interkonektora i razvoju tržišta. Bugarska je uspela da do tog trenutka osigura izvesno finansiranje troškova od strane Unije, dok je Srbija još uvek u procesu zatvaranja finansijske konstrukcije.²⁸

Poslednji i najvažniji memorandum o razumevanju oko izgradnje gasnog interkonektora je potpisan 19. januara 2017. prilikom posete srpskog ministra energetike Aleksandra Antića Sofiji. Početak rada interkonektora je planiran za 2020. (ranije je pominjana 2019). Antić je izneo očekivanja da će deo sredstava potrebnih Srbiji doći iz IPA fondova koji bi trebalo da budu dostupni u 2018. godini, kada je planirano da počnu i konkretni radovi. Bugarska ministarka energetike Tamenuška Petkova je tada saopštila da je Bugarska već dobila 45 miliona evra od EU, i da je prva faza radova sa

²⁶ „Odnosi Srbije i Bugarske nikad bolji, složili se Dačić i Vigenin“, MSP, 3. jul 2014, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/13868-2014-07-03-13-02-57?lang=cyr>

²⁷ *Annex II of the Memorandum of Understanding of the Central and South-Eastern European Gas Connectivity (CESEC) High Level Group*, 10 July 2015, https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/CESEC%20MoU%20Annex_II%20Action%20Plan.pdf

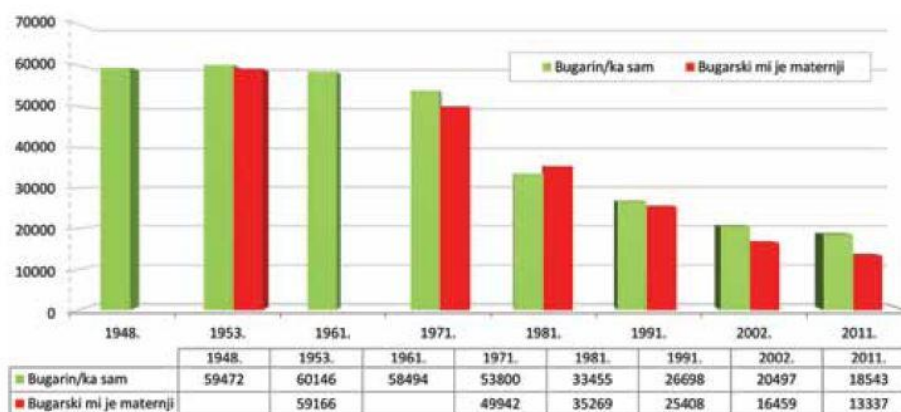
²⁸ "Vladimir Curgus: Serbia, Bulgaria See Gas Link as Major Tool for Energy Diversification", *Novinite*, June 8 2016, <http://www.novinite.com/articles/174801/Vladimir+Curgus%3A+Serbia,+Bulgaria+See+Gas+Link+as+Major+Tool+for+Energy+Diversification#sthash.nV9QhQKE.dpuf>

bugarske strane već završena.²⁹ Ključ dinamike radova je u povezanosti sa drugim interkonektorom koji spaja Bugarsku sa Grčkom, što bi trebalo da omogući vezu sa TNG terminalom Aleksandropulos i planiranim Južnim koridorom koji pak treba da spoji Grčku sa Turskom. **Kapacitet interkonektora je procenjen na 1,8 milijardi kubnih metara gasa**, što je blizu ukupne potrošnje u Srbiji. Važnost posla je istaknuta i prilikom sastanka Dačića i tehničkog premijera Gerdžikova u Bosilegradu, jer je to jedan od tri glavna zajednička infrastrukturna projekta - auto-put Niš-Sofija, rekonstrukcija pruge Niš-Dimitrovgrad i izgradnja gasnog interkonektora.³⁰

Položaj bugarske manjine u Srbiji

Prema popisu iz 2011. godine u Srbiji živi 18 543 građana koji se izjašnjavaju kao Bugari, što je za oko 2000 manje nego na popisu iz 2002. (20 497). Opštine Bosilegrad i Dimitrovgrad su opštine sa najvećom zastupljenošću Bugara, a za njima slede opštine Babušnica i Surdulica. Bugarski kao maternji jezik je navelo 74,4% Bugara, a srpski njih 23,4%, dok se oko 90% izjasnilo da je pravoslavne veroispovesti.

Slika 5: Pregled pozicije bugarske nacionalne manjine na popisima³¹

Prvi Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine u Srbiji izabran je u Nišu, marta 2003. a za njegovog predsednika izabran je Angel Josifov, lekar iz Dimitrovgrada. Na izborima za nacionalne savete juna 2010, a po tada novom Zakonu o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, za predsednika Nacionalnog saveta Bugara izabran je Zoran Petrov, sa liste Bugarska zajednica za evropsku Srbiju. Na poslednjim izborima, održanim oktobra 2014. godine, bile su zastupljene četiri izborne liste, a za predsednika Nacionalnog saveta jednoglasno je izabran Vladimir Zaharijev, koji je paralelno i predsednik opštine Bosilegrad.

²⁹ „Potpisan Memorandum o izgradnji gasnog interkonektora Bugarska – Srbija“, *Blic*, 19. januar 2017, <http://www.blic.rs/vesti/ekonomija/potpisan-memorandum-o-izgradnji-gasnog-interkonektora-bugarska-srbija/ml9zx3s>

³⁰ „Dobri bilateralni odnosi između Srbije i Bugarske i spremnost za njihovo dalje unapređenje“, MSP R. Srbije, 13. april 2017, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/pres-servis/saopstenja/17925-2017-04-13-15-10-48?lang=cyr>

³¹ Prema: *Bugari u Srbiji i srpsko-bugarski odnosi u svetlu evropskih integracija Srbije*, ISAK fond, Beograd, 2013, str. 21.

Bugarska zajednica u Srbiji je poseban predmet pažnje nekih stranaka u Bugarskoj. **Desničarska partija Ataka³², je, recimo, u decembru 2013. bugarskoj skupštini predložila deklaraciju kojom bi se od Srbije i Makedonije tražilo vraćanje tzv. Zapadnih pokrajina**, teritorija koje je Bugarska izgubila po ugovoru u Nejiu 1919. i kojim je, između ostalog, 2563 kvadratna kilometra predratne bugarske teritorije pripalo Kraljevini SHS, uključujući područja opština Dimitrovgrad i Bosilegrad, te strumički predeo u Makedoniji. Narodni poslanik Atake Adrian Asenov je u jednom govoru istakao da Srbija nije pravni sledbenik Jugoslavije, da Makedonija takođe nije to, niti je priznata pod svojim ustavnim imenom, da Bugarska nikada nije ratifikovala taj sporazum, i da stoga on ne treba više da proizvodi dejstvo. U tom smislu je deklaracija predlagala da se pitanje „Zapadnih pokrajina“ reši pre ulaska Srbije i Makedonije u Evropsku uniju.³³ Aktivnost Atake po ovim pitanjima dovodila je ponekad i do incidenata. Tako su 28. novembra 2010. srpske granične službe zaustavile osam autobusa sa članovima i simpatizerima Atake koji su se uputili u Bosilegrad na protestno obeležavanje 91. godišnjice potpisivanja sporazuma u Nejiu. Lider Atake, Volen Siderov je zbog toga tražio angažovanje bugarskog Ministarstva spoljnih poslova, preispitivanje bugarske podrške članstvu Srbije u EU, a u demonstracijama pred srpskom ambasadam u Sofiji je pretio i zatvaranjem granice za građane Srbije. Bugarska nije bila inicijalno zadovoljna obrazloženjem koje je dobila od zvaničnog Beograda, te je sa ambasadorom Angelom Dimitrovim održan dodatni sastanak u Ministarstvu spoljnih poslova. Zoran Petrov, tadašnji predsednik Nacionalnog saveta tada je izjavio da pripadnici bugarske nacionalne manjine „sigurno nisu ugroženi“, da „postoje određeni problemi iz oblasti obrazovanja i informisanja ali se ti problemi rešavaju uz podršku nadležnih ministarstava“.³⁴ Demokratski savez Bugara (pod liderstvom Dragoljuba Ivančova) je nekoliko dana kasnije organizovao proteste u Bosilegradu protiv postupaka srpske policije, uz želju da „upozore na težak položaj i zastrašujuće procese koji prete nacionalnom identitetu i egzistenciji bugarske manjine“, i upute „apel za pomoć ka bugarskoj, srpskoj i evropskoj zajednici u cilju garantovanja naših prava“.³⁵

U aprilu 2012. potpredsednica Bugarske Margarita Popova je, tokom posete Dečijem uskršnjem festivalu u Bosilegradu, pomenula rešavanje otvorenih pitanja bugarske manjine u kontekstu budućeg članstva Srbije u EU. Poslanik BSP u Evropskom parlamentu Evgenij Kirilov je u maju 2013. istakao potrebu popravljavanja položaja svih manjina u Srbiji, pogotovo u Jugoistočnoj Srbiji i „Zapadnim pokrajinama“ gde žive Bugari. S druge strane, ministar spoljnih poslova Mladenov nije otvoreno artikulisao to pitanje na takav način, držeći se znatno blaže formulacije da "Bugarska ne postavlja uslove Srbiji za njen evropski put, ali da ona, kao i ostale države koje žele da uđu u EU, mora da ispuni uslove koji su specifični za svaku od njih". Prilikom njegovog susreta sa ministrom spoljnih poslova Mrkićem decembra 2012. godine, dogovoreno je otvaranje pregovora za bilateralni sporazum o dobrosusedstvu i popravljanje položaja bugarske manjine u okviru zakona kroz dijalog. Nakon pada vlade Bojka Borisova početkom 2013. godine, premijer tehničke vlade i ministar spoljnih poslova

³² U tom sazivu bugarske skupštine Ataka je imala 23 od 240 poslaničkih mesta i bila je četvrta po snazi. Imala je pored toga i poslanike u Evropskom parlamentu, pa je tako jedan od njih, Dimitar Stojanov, deklaraciju svoje stranke sličnog sadržaja uručio jednom prilikom (2008) i predstavnicima EU u Bugarskoj (Ataka poiska ot ES Zapadnite pokrajnini i Strumica, News.bg, 27. novembar 2008, <https://news.bg/politics/ataka-poiska-ot-es-zapadnite-pokrajnini-i-strumitsa.html>). Danas je Ataka deo Patriotskog bloka koji će sa GERB-om verovatno formirati buduću bugarsku vladu.

³³ „Bugarski desničari traže nazad Bosilegrad i Dimitrovgrad“, *Južne vesti*, 6. decembar 2013, <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Bugarski-desnicari-traze-nazad-Bosilegrad-i-Dimitrovgrad.sr.html>

³⁴ „Pristalice Atake nisu dobrodošle u Bosilegrad“, *Politika*, 30. novembar 2010, <http://www.politika.rs/scc/clanak/158217/Pristalice-Atake-nisu-dobrodosle-u-Bosilegrad>

³⁵ „Miting zbog položaja Bugara u Bosilegradu“, *Južne vesti*, 7. decembar 2010, <https://www.juznevesti.com/Politika/Miting-zbog-polozaja-Bugara-u-Bosilegradu.sr.html>

Marin Rajkov se sredinom maja iste godine susreo sa predstavnicima bugarske nacionalne manjine u Srbiji. Tom prilikom je izjavio da je položaj Bugara u Srbiji "centralno pitanje bilateralnih odnosa". Ovaj značajan iskorak je u praksi bio uvod u donošenje političke platforme te zajednice u julu iste godine. Novu bugarsku vladu su formirali socijalisti i tokom kontakata na visokom državnom nivou u drugoj polovini godine – poseta predsednika bugarske skupštine Mihaila Mikova Srbiji i poseta predsednika Nikolića Bugarskoj – to pitanje nije kasnije otvarano na taj način, a proces srpskih evrointegracija i postojeći oblici saradnje potvrđeni su kao osnova dobrih odnosa.³⁶

U Nišu je 15. jula 2013. potpisana Platforma o zaštiti prava bugarske manjine u Srbiji. Njeni potpisnici su Zoran Petrov, tadašnji predsednik Nacionalnog saveta, Dragoljub Ivančov, Dragoljub Notev i Nebojša Ivanov, lideri tri bugarske partije, predsednici kulturno-informativnih centara u Bosilegradu i Dimitrovgradu te kolektivno još deset raznih udruženja. Bugarski ambasador Angel Dimitrov je tada rekao da je „ovo pozitivan i dobronameran evropski dokument o kome će se raspravljati na najvišem državnom nivou u Sofiji, Beogradu i Briselu“. *Platforma je sadržavala niz tačaka, a prva je bila zahtev da Bugarska i Srbija potpišu međudržavni Sporazum o prijateljstvu koji bi sadržao i osnivanje zajedničke radne grupe zarad formulisanja konkretnih mera za poboljšanje socio-ekonomskog položaja Bugara (platforma pominje podršku lokalnim projektima i unapređenje saobraćajne infrastrukture). Druga tačka ističe punu primenu normativnog okvira koji reguliše položaj manjina, uz automatsko predškolsko, osnovnoškolsko i srednješkolsko obrazovanje na maternjem (bugarskom) jeziku. Treća tačka je tražila poboljšanje finansiranja glasila na bugarskom jeziku, pre svega izdavačke kuće Nacionalnog saveta bugarske manjine "Bratstvo" iz Niša, dostupnost štampanog materijala iz Bugarske i obnavljanje emisija na bugarskom jeziku. Dalje, platforma je tražila doslednu praksu veroispovedanja na bugarskom jeziku, poštovanje naziva crkava za koje smatra da su deo kulturno-istorijskog bugarskog nasleđa i slično. Platforma takođe traži adekvatnu zastupljenost bugarskog jezika u administraciji i sudstvu, očuvanje bugarskih toponima i dvojezičnih znakova, izradu socio-ekonomske karte kako bi se delovalo na sprečavanje demografskog osipanja te manjine, ali i kritičniji angažman EU i Bugarske u ovim pitanjima.*³⁷ Na tačku ove Platforme koja se doticala crkvenih tema reagovala je Crkvena opština Bosilegrad ispred Eparhije Vranjske dugim saopštenjem, uglavnom negirajući postavku crkvenih odnosa kakva je izneta.³⁸

Krajem 2015. i početkom 2016. aktuelizovano je i pitanje preimenovanja Dimitrovgrada u staro ime Caribrod. U novembru 2015. poslanici Skupštine opštine Dimitrovgrad su izglasali (novu) odluku o pokretanju inicijative za vraćanje starog imena grada. Predlagač je bio predsednik opštine Dimitrovgrad Zoran Đurov (SNS), koji je poručio da inicijativa nema nikakav politički, nacionalni niti ideološki predznak. Odluka je prosleđena Ministarstvu za državnu upravu i lokalnu samoupravu, koje je istaklo da će takav zahtev biti uzet u razmatranje u sklopu rada na izmenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj organizaciji Srbije, jer je to jedini put za promenu naziva naseljenih mesta i jedinica lokalne samouprave. **Početkom februara 2016. ovo pitanje je u Evropskom parlamentu pokrenuo poslanik Andrej Kovačev (član vladajuće GERB), pozvavši Srbiju da promeni ime grada dato po „nalogu Titovog režima“, dodajući da je to ime „sramno jer ovekovečava komunističkog diktatora i**

³⁶ Bugari u Srbiji i srpsko-bugarski odnosi u svetlu evropskih integracija Srbije, ISAK fond, Beograd, 2013, str. 46-47.

³⁷ Bugari u Srbiji i srpsko-bugarski odnosi u svetlu evropskih integracija Srbije, ISAK fond, Beograd, 2013, str. 20-21.

³⁸ „Saopštenje za javnost Crkvenoopštinskog Upravnog odbora CO Bosilegrad“, Eparhija Vranjska, 30. jul 2013, <http://www.eparhijavranjska.org/Newsviewprn.asp?ID=989>

nacionalnog izdajnika³⁹ (misli na **Georgija Dimitrova**). Premijer Vučić je za javnost rekao da je „Srbija nezavisna država“ i da „ne postoji pritisak kojim možete da oduzmete Srbiji tu nezavisnost i suverenost. Poštujemo manjinska prava“. Inače, na dva lokalna referenduma 1996. i 2004. žitelji Dimitrovgrada su odbili promenu imena, a lokalne vlasti veruju da se do sada taj stav promenio.⁴⁰

Tokom prethodnog perioda učinjen je napredak u ostvarivanju prava bugarske zajednice u Srbiji. Prethodni bugarski ambasador u Srbiji Dimitrov je u oproštajnoj poseti premijeru Vučiću 7. jula 2016. jasno rekao da „odlazi iz Srbije zadovoljan što su odnosi dveju zemalja na visokom nivou“.⁴¹ **Za školsku 2016/17. godinu učenici osnovnih i srednjih škola u opštinama Dimitrovgrad i Bosilegrad koji nastavu pohađaju na bugarskom jeziku dobili su udžbenike na bugarskom jeziku** (za 1-5. razreda osnovne i 1. razred srednje škole, uz dalji prevod udžbenika najavljen za narednu školsku godinu). Prema rečima predsednika Nacionalnog saveta Zaharijeva, to su prvi prevedeni udžbenici od 1987. godine. U opštini Bosilegrad 19 đaka osnovne škole i 44 učenika gimnazije koristi ove udžbenike.⁴² Inače, rekonstrukciju i modernizaciju gimnazije, biblioteke te za aktivnosti kulturnog udruženja „Caribrod“ Bugarska je krajem 2016. izdvojila 208.000 evra.⁴³

Pitanje obrazovanja (koje uključuje i stanje obrazovanja manjina) bilo je krajem 2016. iz još jednog razloga u centru pažnje. **Naime, poglavlje 26 u pregovorima sa EU je trebalo da bude otvoreno zajedno za poglavlja 5 (javne nabavke) i 25 (nauka) 13. decembra.** Međutim, došlo je do odlaganja otvaranja tog poglavlja, pre svega zbog stava Hrvatske. U javnosti je bilo špekulacija oko stava Bugarske po tom pitanju. Ministar spoljnih poslova Dačić je rekao da je „**i Bugarska imala određene rezerve oko poglavlja 26, ali lako je napisati u Ustavu da nemate nacionalne manjine, kao što je to uradila Bugarska, a onda govorite o pravima svoje manjine u Srbiji**“⁴⁴, a u jednom TV nastupu istog dana je rekao da je i Bugarska blokirala otvaranje poglavlja, uz opasku da je to „tim pre neverovatnije s obzirom na to da su upravo on i premijer Aleksandar Vučić uručili udžbenike đacima koji pripadaju bugarskoj manjini u Srbiji“.⁴⁵ Iz javno izrečenog stava premijera Vučića (**„Bugarska je imala rezerve jer se ne održavaju obredi u našim crkvama na bugarskom jeziku“**⁴⁶) jasnije je da nije bilo reči o formalnoj blokadi nego o „rezervama“ prema otvaranju, što je blaža formulacija, iako je politička poruka slična. **No, poglavlje 26 je otvoreno 27. februara 2017,** nakon što je sredinom januara stigla i potvrda da Hrvatska neće ponovo blokirati otvaranje tog poglavlja. Jasno je da su i rezerve Bugarske tom prilikom povučene, kao i to da Bugarska nije želela da takve svoje rezerve pretoči u jedinu blokadu otvaranju poglavlja.

³⁹ „Евродепутат призова Сърбия да прекръсти Димитровград на Цариброд“, *Клуб Z*, 03. februar 2016, http://clubz.bg/34040-evrodeputat_prizova_syrbiq_da_prekrusti_dimitrovgrad_na_caribrod

⁴⁰ „Vučić ne da Dimitrovgrad“, *Večernje novosti*, 6. februar 2016, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:589692-Vucic-ne-da-Dimitrovgrad>

⁴¹ „Dobri i stabilni politički odnosi Srbije i Bugarske“, *Vlada Republike Srbije*, 7. jul 2016, <http://www.srbija.gov.rs/vesti/vest.php?id=268892>

⁴² „Nacionalni savet Bugara u Srbiji: posle 29 godina udžbenici na bugarskom“, *Blic*, 3. oktobar 2016, <http://www.blic.rs/vesti/drustvo/nacionalni-savet-bugara-u-srbiji-posle-29-godina-udzbenici-na-bugarskom/pe0qng8>

⁴³ „Bugarska finansira projekte na jugu Srbije“, *Južne vesti*, 5. decembar 2016, <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Bugarska-finansira-projekte-na-jugu-Srbije.sr.html>

⁴⁴ „Dačić: Hrvatska i Bugarska ne stoje iza blokade“, *N1*, 13. decembar 2016, <http://rs.n1info.com/a214177/Vesti/Vesti/Dacic-Hrvatska-i-Bugarska-ne-stoje-iza-blokade.html>

⁴⁵ „Osim Hrvata i Bugari nas blokirali u EU“, *Alo*, 13. decembar 2016, <http://www.alo.rs/i-bugari-nas-blokirali-u-eu/86212>

⁴⁶ „Vučić: 27 je za, samo jedna nije - oni su najpametniji?“, *B92*, 13. decembar 2016, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2016&mm=12&dd=13&nav_id=1209810

Predsednik tekuće tehničke vlade Bugarske Ognjan Gerdžikov se 13. aprila 2017. susreo sa predstavnicima Nacionalnog saveta bugarske manjine u Srbiji, u sklopu otvaranja Međunarodnog dečijeg uskršnjeg festivala u Bosilegradu. Tokom posete je izjavio da će budućem premijeru Bugarske (a to je sada Bojko Borisov) **preneti informacije o položaju bugarske manjine u „Zapadnim pokrajinama“, posebno teme vezane za obrazovanje i potrebe ekonomskog razvoja.** Tokom posete je imao i susret sa ministrom spoljnih poslova Dačićem, kada su zajednički položili venac na spomenik Vasilu Levskom, a Gerdžikov je potvrdio volju Bugarske da pomaže Srbiji u procesu integracija u EU, što je trebalo da ima i poticaj za bilateralne odnose.⁴⁷

Kao efekat ove posete predsednik Nacionalnog saveta Bugara Zaharijev je istakao da ovo **„idealno trenutak za istorijsko pomirenje Srba i Bugara“**, budući da „odnosi idu uzlaznom linijom“, te da "voli maticu Bugarsku, ali i državu Srbiju koja nam je dala pravo da živimo, stvaramo, da imamo porodicu i potomstvo, školovanje, besplatno lečenje i slično". Pritom je podsetio da je Nacionalni savet na svojoj sednici od 27. februara predložio da se 1. juna u Bosilegradu susretnu predsednici vlada dve države povodom obeležavanja stogodišnjice završetka Prvog svetskog rata, na kome bi došlo do čina pomirenja. Savet je dalje predložio da se na tom sastanku odredi datum u 2018. godini kada bi se u Bosilegradu otkrio spomenik ili spomen ploča žrtvama ratova, bez obzira na nacionalnu pripadnost.⁴⁸ Predsednica lokalnog odbora SNS Nevenka Kostadinova je ocenila ovaj predlog više kao ličnu samopromociju Zaharijeva, te da takve inicijative treba da dolaze od državnog vrha.⁴⁹

Sintetički pogled na položaj bugarske nacionalne manjine nam govori da su praktični problemi centrirani oko upotrebe bugarskog jezika u službenoj komunikaciji i u obrazovanju, a da su dugoročni problemi jednim delom vezani za opštu ekonomsku sliku Srbije, a drugim delom za političku orijentaciju vladajućih elita u Bugarskoj.

⁴⁷ "PM Ognjan Gerdzhikov: I Will Intercede for Bulgarian Minority in Western Outlands", *Novinite*, April 13, 2017, <http://www.novinite.com/articles/179789/PM+Ognyan+Gerdzhikov%3A+I+Will+Intercede+for+Bulgarian+Minority+in+Western+Outlands#sthash.NpSBvKDn.dpuf>

⁴⁸ „Zaharijev: Idealan trenutak za pomirenje Srba i Bugara“, *Vranjske*, 30. april 2017, <https://www.vranjske.co.rs/info/zaharijev-idealno-trenutak-za-pomirenje-srba-i-bugara>

⁴⁹ „Kostadinova: Inicijativa za pomirenje samopromocija Zaharijeva“, *Vranjske*, 30. april 2017, <https://www.vranjske.co.rs/info/kostadinova-inicijativa-za-pomirenje-samopromocija-zaharijeva>